

Albrecht Dezső

Bánffyhunjad, 1908. február 26. – Párizs, 1976. szeptember 6.

A 2012-ben százéves Szabó Zoltán *Erdélyi körképek* című reflexiógyűjteményében (*Ablak Erdélyre*. Csíkszereda, 2000, Pallas–Akadémia Könyvkiadó) már 1936-ban merészen kimondja: „Talán építő Erdélyt, épülő Erdélyt, de leginkább építeni akaró Erdélyt jelent az új, Királyhágón-túli folyóirat, a *Hitel*. [...] Szerkesztői tudják és írják: harcuk és munkájuk az egyedül álló emberé és az egyedül álló Erdélyé. Talán szabad hinni abban, hogy az egyesek sorskezdése nem marad egyeseké a folytatásban, és az, hogy egyedül kezdték, nem jelenti azt, hogy egyedül maradnak Erdélyben.”

Egyedül maradtak! És tudatosan elfelejtették őket!

Az 1941-ben összeállított „Kis erdélyi enciklopédia két évtizedről” (szintén az említett könyvben), a *Hitel*-szócikke pedig a következőket rögzíti: „A fiatal erdélyi nemzedék nemzetpolitikai folyóirata. Alapították 1935-ben (Makkai László és Venczel József), és akik az 1936-os újraindulás óta szerkesztik: Albrecht Dezső, Kéki Béla, Venczel József és Vita Sándor. A *Hitel* az erdélyi belső társadalmi fejlődésre beláthatatlan hatással volt. Céljával az önismeretet tűzte ki, tudván, hogy az erdélyi magyarság – és nem csupán az erdélyi! – csak a maga erejéből emelkedhet föl. A *Hitel* ama ritka folyóiratok közül való, melyek megtartották és beváltották kezdeti céljait, noha rögtön igen magasra tették a mércét... A *Hitel* következetesen, komoly tudományos felkészültséggel, irodalmi stílusban és elsőrangú szerkesztői érzékkel vetette fel és válaszolta meg a kisebbségi magyarság életkérdéseit, és ezzel nemegyszer feleletet adott az egyetemes magyarság problémáira is. Mindenesetre Erdélyben közvéleményt alakított és utat mutatott. A Vásárhelyi Találkozó és az egységes erdélyi közszellem kifejlődése a *Hitel* és a *Hitel* körének működése nélkül elképzelhetetlen.”

S hogy a kör teljes legyen, íme mit tartalmaz többek között a Vásárhelyi Találkozó szócikke: „Erdély két fekete évtizedének legjelentősebb és legszebb eseménye.” Melyen „hitet kapott a hitetlen, reményt a kétségbeesett és öntudatot a kétségkedő”, tehát „nem elveszett az a nemzet, amely ilyen megtisztulásra

képes" írja a hiteles *Hitel* 1937/3. számában arról az eseményről, melyet meghatározóan értelmiségi köre tervezett-szervezett és valósított meg, s nem az utólagosan is kisajátító erdélyi magyar baloldal.

Ám a *Hitel* egy-egy száma, pld. a Vásárhelyi Találkozón elhangzott előadásokat és dokumentumokat leközlő, 1937/3-as jóval azelőtt, még nagyenyedi diákkoromban (1962–1966) járt a kezemben a Bethlen Gábor Kollégium könyvtárát 1968-ig igazgató Vita Zsigmond (Vita Sándor édes testvéröccse) jóvoltából. Az enyedi diákok „Zsiga bácsija”, bármikor készségesen mesélt a könyvtárba rendszeresen látogató érdeklődőknek Erdély két világháború közötti irodalmi és társadalmi életéről, a kollégium történetéről és Enyed tragédiáiról. És olvashatóvá tett minden olyan folyóiratot és könyvet, melyet csak saját könyvtárából kölcsönözhetett. Így a *Hitel*, a *Pásztortűz*, *Erdélyi Helikon* s az *Erdélyi Gazda* meglevő példányait is.

Ugyancsak felbecsülhetetlen forrásvidék volt Szász Pál, az EMGE tragikus sorsú elnöke özvegyének és fiának, ifj. Szász Pálnak (aki osztálytársam és barátom) könyvtára, levéltára és dokumentumgyűjteménye, már ami, a sok házkutatás után megmaradt. De volt tehát honnan pótolni mindazt, ami éppen frissiben érdekelt, és a kollégium könyvtárából akkor már eltávolítottak. De nyilván ezt már csak utólag tudtuk értékelni és becsülni igazán. A fontos mégis az volt, hogy már akkor értesülhettünk mindarról, amit később aztán oly sikerrel elhallgattak előttünk, és próbálták törölni az erdélyi magyarság kollektív emlékezetéből.

Az viszont, hogy a Bethlen Gábor Kollégiumban tanulhattunk, azt is jelentette, hogy mindenekelőtt az alapító fejedelem szándékát és történelmi örökségét is megismerhettük. A fejedelem kollégiumalapítási oklevelében igen nagy hangsúlyt fektetett a kiemelkedő népi tehetségek taníttatásának és a közösségi vezetőszerpbe emelésének fontosságára (az „egyedül küszködő értelmiségiek” sorából való „hivatásrendiség” megteremtésére, melyet Albrecht Dezső például *Hitel*-indító és programját megfogalmazó, *Az építő Erdély* című tanulmányában „új rendiségnek, új nemesség”-nek nevez). Akik ezt azóta tudjuk, ma sem érthetjük Balogh Edgár minősíthetetlen viszonyulását és támadását, és elferdített *Korunk*-örökségként nem is tudunk mit kezdeni vele, hiszen egyike volt azoknak (Peéry Rezső szerint), aki a történelem során semmit sem tanult és semmit sem felejtett. De erről bővebben és később.

Makkai Sándor *Erdélyi szemmel* című kötetében és a *Magunk revíziójában* meghirdetett „kisebbségi messianizmusnak” és a Ravasz László által megnevezett „meliorizmusnak” köszönhetően – igaz, hogy először a Felvidéken, majd Erdélyben is –, de a XX. században, az 1935–1944 közötti történelmi időkben, az egyetemi ifjúságot és az írók fiatal csoportját nagyon is komolyan foglalkoztatta a kisebbségi lét feladata és hivatása, mely egyben közszolgálatot és küldetés-tudatot jelentett az egyetemes emberiség jövőjének reményében. S ehhez a generációhoz tartoztak a *Hitel*-szerkesztők és szerzők is, akiknek élete, sorsa és hagyatéka újrafelfedezhető örökségünk és építő tartalékunk.

A XXI. század elején viszont, saját múltunk keresésének önreflexiók gesztusával, s az önismereti értékek felkutatásának ösztönével, és tudatos kényszerével is, a rehabilitációs recepció és a kisebbségi ethosz részeként kell megidéz-nünk azt a nemzedéket, amelynek szellemi és erkölcsi hagyatéka a mi eleven örökségünk. De ez csak akkor lesz igaz, ha újrateremtjük azt az eleven örökséget. Újrateremteni emberi és szellemi erővel azonban csak azt lehet, amit valamilyen formában megőriztünk, és a veszélyben megvédelmeztünk.

A nemzetiségi öneszmélés idején, ennek a nemzedéknek, az erdélyi magyar reformértelmiségnek volt neves képviselője a méltatlanul elfeledett Albrecht Dezső is. Akit viszont méltán nevezhetünk az építő Erdély hitvallójának még emigrációjában is.

Életét, sorsát és hagyatékát felidézni csak nagy hiányosságokkal lehet, hiszen sem életében, sem halála után nem jelent meg egyetlen könyve sem. Csupán folyóiratok (a *Hitel* mindenekelőtt, de a Nyugaton megjelent 1945 utáni folyóiratok is), heti- és napilapok s a SzER hangszalagtára őrzi („Bónis”) gondolatainak és íráskészségének termékeit. Valamint a magyar Országgyűlés jegyzőkönyveiben olvasható parlamenti beszédei. És nyilván a még életben levő magyar Szabad Európa Rádió Bizottság-ösztöndíjasok róla való emlékei, akik neki is köszönhetik sorsuknak azt a szerencsésjét, mellyel emigrációs körülmények között is tanulhattak, s értelmiségi pályára léphettek a szabadnak megmaradt nyugati világban (dr. Endrédi Szabó Lajos Bécsben élő jogászprofesszor és dr. Becze Péter nyugalmazott strasbourg-i egyetemi tanár például, akikkel A. D.-ről magam is elbeszélgethettem. Kettővel, a több mint húszezerből.) Nagy hiányosságot jelent viszont, hogy halála után Budapestre irányított párizsi hagyatékát még mindig nem találhatni a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Emlékiratot pedig, ha írt (márpedig a párizsi Nagy Pál és Papp Tibor szerint írt!), azt – ma még – töredékében sem találhatni-olvashatni.

Érdeklődésem fókuszába Albrecht Dezső személye és fontossága igazán európai parlamenti időszakom és a Demeter Béláról készülő monográfia írása közben került. D. B. is a *Hitel* szellemi köréhez tartozott, s munkatársként jelen volt a rendszeres *Hitel*-vacsorákon, valamint az 1940 után alakult Erdélyi Kör vitaestjein, melyeknek lelkes és következetes szervezője éppen A. D. volt.

Nem feledkezhetem meg ugyanakkor Ablonczy László, a marosvásárhelyi *Népújság*ban, még 1999-ben és 2000-ben rendszeresen közölt párizsi tudósításai-ban olvasott A. D.-adatokról, melyeket később, 2003-ban megjelent, *Bartók Béla kertjében* című kötetében is közölt. Akkor jutott tudomásomra ugyanis, hogy A. D. a párizsi montparnasse-i temetőben lelt végső nyugalomra (a Szervátiusz Jenő faragta kopjafa alatt), s hogy felesége volt az a báró Doblhoff Lily, aki 1935-ben, külpolitikai újságíróként elsőnek írta meg Horthy Miklós – általa is elfogadott s ma még a tiltott könyvek listáján szereplő – életrajzát. És aki a párizsi békeszerződés vitái alatt Demeter Béla és csoportja, valamint a nyugati emigráns körök között vállalt összekötő szerepet.

A bánffyhungyadi Albrecht Dezső nem volt főhercegi származású (mint ahogy a Magyar Holokaust Emlékközpont korabeli, politikai és közéleti személyiségek nyilvántartásában szerepel), és pártvezető is csak annyiban, amennyiben Albrecht Dezső 1941-ben az Erdélyi Párt ügyvezető alelnöke volt 1944-ig. Arisztokrata pedig csak olyan értelemben, ahogyan azt jóbarátja, Cs. Szabó László felelmegeti. Szerinte ugyanis, anyai felmenő ágon, egyik őse II. Apafi Mihály fejedelem pohárnoka volt.

Albrecht Dezső középiskolai tanulmányait a kolozsvári Református Kollégiumban kezdte, majd a megszüntetett Ferenc József Tudományegyetem örökébe lépő I. Ferdinánd Tudományegyetem jogi fakultásán folytatta és végezte, s ez utóbbit nyilván román nyelven. Apja ügyvédi irodáját tovább működtetve lett a környék egyik legsikeresebb és legbefolyásosabb jogvédője, komoly anyagi háttérrel teremtve, melyet jó értelemben, mindegyre közösségi célokra fordíthatott, így 1936 és 1940 között a *Hitel* megjelenítésére is.

Az erősen politikai érdeklődésű, ambiciózus, impulzív és talán dzsentrilőrökkel is megáldott ifjú már egyetemi éveitől igen aktív tagja a főiskolai ifjúsági mozgalmaknak, magyar egyetemi tevékenykedők között vezető szerepre tör, s már akkor nevet szerez cikkeivel, kisebb tanulmányaival, majd kitűnik külföldi tanulmányútjain is (Érsekújvár, Brünn). Előbb említetteknek következménye, hogy nem egy vitapartnerre vagy riválisra a későbbiekben is kitartó, komoly ellenfelévé vált (Jancsó Béla például, aki az Erdélyi Fiatalok csapatát is a *Hitel* és köre ellen vonultatta fel, s a Vásárhelyi Találkozó idején igen konokul). Azóta is, szinte közmegegyezéses alapon, személyét, politikai nézeteit és aktivitását kárhoztatják amiatt, ami 1933 és 1940, majd 1940 és 1944 között Erdélyben történt. Holott, ha a megmaradt és hozzáférhető dokumentumokat tanulmányozzuk, egyértelművé válik, hogy ki mire volt féltékeny, avagy kárörvendő a történésekkel szemben, akár a zsigerig gyűlölődő, pengeélen táncoló helyzetekben is. Tény, hogy a második, 1936 tavaszán induló „nagy” *Hitel* életében mindvégig meghatározó szerepe volt, és Venczel Józseffel, illetve Vita Sándorral és Kéki Bélával, jól kiegészítették és becsülték egymást.

Jellemére sajátosan utal viszont, hogy áldatlan és nehéz helyzetekben is hogyan viszonyult támadóihoz, a személyét és vállalásait kifogásolókhoz. Vita Sándor, egy öccséhez, 1937-ben írott levelében örökíti meg például azt, hogy „Az építő Erdély”-re, a *Korunkban* két alkalommal is (az 1936/4. sz.-ban *Új magyar rendiség szöszölői Erdélyben*, és az 1936/9. sz.-ban *Szervezett nemzetársadalom kétféle nézetben* címek alatt) megbélyegzően reagáló Balogh Edgárt hogyan ítélte meg (aki eléggé felelőtlenül és komolytalankodva, fasisztának minősíti a *Hitelt* és elsősorban Albrechtet).

„Ma bent van Duckó (A. D. beceneve), délután a klubban voltunk, Tamási, Balogh Edgár, aki most jobb véleménnyel van a *Hitel*ről. De Duckó szavai nagyon meggondolkoztatták, mikor azt mondta, hogy amikor magyar imperializmussal stb., vádolta őt, milyen bajba vihetett volna, és mit szólna hozzá, ha mi azzal feleltünk volna, hogy mögöttem a nemzetközi kommunizmus áll,

mely szét akarja bomlasztani a polgári államokat, s lapja, a *Korunk* annak szócsöve stb. Ő (B. E.) eddig azt hitte, hogy velünk szemben tárgyilagos volt, most úgy látom, rájött, hogy mégsem egészen becsületesen, helyesen és okosan járt el, már csak azért sem, mert erősen visszaüthettünk volna, de magyarként nem tehattük.”¹

És nem is tették. Ám Vita Sándor és Albrecht Dezső is naivan jóhiszeműek voltak. Mert 1973-ban, amikor Gáll Ernőnek, az akkori *Korunk* főszerkesztőjének, aki társadalomtudósként már rádöbbsent a *Hitel* és az *Erdélyi Fiatalok* korszakos és nélkülözhetetlen jelentőségére, arra sikerült rávennie László Dezsőt, hogy a *Korunk* oldalain elevenítse fel a *Hitel* és *Erdélyi Fiatalok* között történeteket, de ez utóbbi igaz krónikáját is, akkor a folyóirat 1973 júniusában megjelent számában, a Budapesten élő Vita Sándor és Kéki Béla is, többek között, a következőket is olvasva döbbenhetett le: „Albrecht Dezső szerkesztő a következőket hozta tudomásomra: „Ti a népi gondolatot képviselitek, mi pedig a birodalmi!”² Íme a ferdítő emlékeztetés egyetlen mondatba sűrített bombája. Vita Sándorék azonnal tiltakozó reflexiót fogalmaznak (hiszen szerintük A. D. barátjuk ilyet soha nem mondhatott), és elküldik Mikó Imrének Kolozsvárra, hogy a *Korunk* szerkesztőségének átadja, aki viszont, a súlyos, már ágyhoz kötött László Dezsőtől értesülve, tájékoztatja a fölháborodott budapestieket. Arról, hogy mennyire megkeserítették utolsó heteit-napjait a *Korunk*ban megjelentek, hiszen azokat nem ő, hanem valaki „beleírta” a kéziratba, és hiába kéri-sürgeti a betegágyához többször is ellátogató Gáll Ernőt a szükséges korrekcióra. A főszerkesztő viszont tájékoztatta, hogy a számot a „témagazda” Balogh Edgár szerkesztette, és egyre reménytelenebb abbéli kollegiális kérése, mely egyben a szerzőé is, hogy „egyszeri, szocialista szerkesztői gyarlóságát” jóvátegye. Tény, hogy a *Korunk* soha nem korigált, Vita Sándorék reflexiója sem jelent meg, és László Dezső novemberben távozik az élők sorából. Igaz viszont, hogy Gáll Ernő nem maradt adósa Balogh Edgárnak, mert egy szerkesztői polémiát megörökítő levélben felrója a számára érthetetlen emberi magatartást. („Sajátos *homo duplex* vagy Te, Edgár, az elvek tekintetében is... Érdekes és jellemző viszont, mennyire elvakultan és idült szektariánus szellemben ítéled meg a zsigereid visszatartotta szerzőket. Képes vagy még arra is, hogy a cikkekből kihúzzad a nevét azoknak (A. D.-t például mindegyre), akik Neked, valamilyen elfogultságnál, előítéletnél fogva, nem tetszenek. Mi köze ennek az eljárásnak az alkotó marxizmushoz, egyáltalán a kultúrához? Triumfáló hangon jelented ki leveledben, hogy győztünk a dogmatizmus és a liberalizmus fölött. Most nem vitatkozom azon, mennyire reális ez a győzelem. Csak arra figyeltem fel, hogy egyenlőségi jelet tettél a két jelenség közé. [...] Soha nem foglalkoztatott szenvedélyesen a marxizmus reneszánsza. Hogy is foglalkoztatott volna, amikor még nyomon sem követted az utóbbi évek nagy ideológiai vitáit, azok a szerzők pedig, akik az alkotó marxizmus nemzetközi úttörői, számodra elutasítandó „gyökértelen” értelmiségiek... Látod, nemcsak a lélek bugyraiban, a szemlélet viszonylatában sem lehet eligazodni rajtad”.³

Amikor pedig Albrecht Dezső értesül a történekről, bölcs legyintéssel lekacagja mindazt, amit már a *Hitel* fénykorából ismert, és megígéri, hogy ha 1974 augusztusában Budapestre látogat, hárman irodalomtörténeti megfogalmazásban és hitelesen feleleveníthetik és megörökíthetik a lényegét, ami a *Hitel*ről az utókorra hagyható. Ami nyilván már nem következik be, mert A. D. felesége, Doblhoff Lily, 1973 őszén váratlanul elhunyt, s a gyászban közömbössé lett férjnek már nem fontos, illetve lehetetlen a régóta óhajtott s honvágysürgette hazalátogatás. Sokkal fontosabb volt, hogy az 1973-ban Párizsban alkotói ösztöndíjjal tartózkodó Szervátiusz Jenőtől megrendelje azt kopjafát, melyen megkopott zöld szárú és levelű, piros tulipánok között a balladás asszonyarc keletre tekint ma is, ahonnan a férj érkezett. (2012. február 26-án – bár kopottan – még így láthattam magam is.) A. D. három évvel később, 1976. szeptember 6-án követte feleségét a kopjafa alá.

A párizsi *Magyar Műhely* 1976/49–50. számában Sarkady Sándor, *Nekrológ jelen időben* címmel így búcsúztatja: „Nem kallódott el élete. Szerencsésebb körülmények között talán többet, egyértelműbbet, gyakorlatilag hasznosabbat alkothatott volna. Az eredmény így sem kevés: szélsőségek és megalkuvások között hányódó korunkban sajátosan egyéni, sémákhoz nem alkalmazkodó élete, erényeivel és hibáival együtt egy elgondolkoztató magatartás példája.”

S egy virágnýújtó gesztus közben eszembe jut Vita Sándor korabeli napló-bejegyzése: „Nagyon sajnálom, hogy Albrecht Dezső, aki művelt ember, nagy történeti érzékkel és kitűnő stílussal, írás és *Hitel*-szerkesztés helyett pártszervezéssel foglalkozik.”⁴

Visszatérve az Albrecht Dezső életét és sorsát meghatározó tényekhez. Aki Kós Károlynak híve és barátja is volt, lehetett életében diákvezér, a református egyházmege gondnoka, jónevű ügyvéd, jótollú és eredeti publicista, *Hitel*-szerkesztő és jelentős nemzetpolitikai tanulmányok szerzője (több mint huszonhárom közösségi intézményt sürgető írást közölt, közöttük olyanokat, mint a már említett *Az építő Erdély*, *A második kör*, *Magyar Népközösség*, *Transsylvania diéta*, *Metamorphosis Transsylvaniae* stb.), 1937-ben a Vásárhelyi Találkozó szervezője és elfogadott előadója (*Az erdélyi magyarság társadalmi alkata, erkölcstana, társadalmunk átalakulásának útjai és képe* címmel), 1939-ben a Bánffy Miklós felkérésére, a Magyar Népközösség vezetőségi tagja, 1940 után sikeres politikus és országgyűlési képviselő (s ilyen társadalmi státussal 1945 után fakitermelő, sőt, kertész is), mégis, amikor az 1944. augusztus 29-én megalakult Lakatos-kormányban, a belügy egyik államtitkári állását kínálják föl neki, ő a Rugonfalván született Mester Miklóst ajánlotta maga helyett, aki a holokauszt-irodalomban is pozitív megítélést nyer később. Mester Miklóssal (1944. július 5–6-án) együtt felügyeli Koszorús Ferenc, az esztergomi pánccélus hadtest parancsnokhelyettesének, budapesti gettót védő hadműveleteit, és segíti oda bejutni a Kolozsvárról érkező menekülteket.

Liberalizmus, demokrácia és humanizmus! – ezt vallotta élete alapelveinek, s hogy mit értett és értékelt e szavakban, azt az élete sarkpontjai is bizonyítják.

Mint ahogy azt is, hogy aki igazi keresztény, az nem lehet semmilyen körülmény között antiszemita. Ő sem volt az, hiába próbálják rásütni az antiszemitizmus bélyegét azzal a ráfogással, hogy erőteljesen támogatta a harmadik magyar zsidótörvényt, mert annak vitájában sem vett részt. Mindezt cáfolja az a tény is, hogy emigrációba kerülve, már a Szabad Európa Rádió indulásakor, szerkesztőnek éppen azok ajánlják, akik a SzER amerikai és európai, pénzügyi támogatói voltak. Majd mint a SzER-ösztöndíjbizottságának adminisztrátorában 1966-ig megbíztak, aminek Párizs, Louvain és Strasbourg egyetemeinek magyar diákjai igencsak hasznát és áldását kapták.

Érdekes színfoltja a nyugati magyar emigráció történetének az a pulitanya is, melyet Albrecht Dezső a Loire völgyében, Orleans és Gien között létesített, s melyen hosszú éveken át voltak bármikori vendégei olyan barátai, mint például Cs. Szabó László, Illyés Gyula vagy Triznya Mátyás és Szőnyi Zsuzsa, aki *Triznya-kocsmá* című könyvében így emlékezik és örökíti meg ezt kurióznak is beillő életrajzi kitérőt: „A Pulitanya meg a római Triznya-kocsmá és más hasonló jótét intézmények voltak azok az összekötő szálak, amelyek révén a Nyugatra látogató, gyérszámú szerencsés magyar hírt vihetett az otthoniaknak. Rómából indultunk (1966 nyarán), reménykedve, hogy a cammogó Kukával (Topolino kiskocsi) eljutunk a történelmi francia kastélyok völgyébe, Gien városáig. Ettől már csak pár kilométerre búj meg a „Pulitanya”, ugyanis, Doblhoff Lily és Albrecht Dezső (mindnyájunk kedves Duckója) egy XVI. századi parasztházat rendeztek be régi bútorokkal, és elhatározták, hogy majd pulikutya-tenyésztésből élnek meg Franciaországban. Az első pulipárt Mo.-ról hozatták, és néhány év múlva már puliktól feketéllett az udvar s a vidék. A kutyák mindig éktelen ugatásba kezdtek az udvarra gördülő vendégautók láttán. S csak akkor fogadták heves örömkítőréssel az érkezőket, ha azok Magyarországról jöttek. Csalhatatlan és öröklött ösztönüknek köszönhetően megéreztek bennük a „honfitársat”, vagy a magyar szó hatott rájuk? Tény az, hogy Illyés Gyula vagy Weöres Sándor igazi magyaros fogadtatásban részesültek.”⁵

Cs. Szabó László pedig, aki az élénken levelező barátjának, (1954-ben) Albrecht Dezsőnek dedikálja *A kegyenc (Történelmi 1588-ban Velencében)* című kisregényét, mely a történelemben vetett egyén felelőségének legkimunkáltabb elbeszélői megfogalmazása, 1982-ben *Hűlő árnyékban* című könyvében búcsúzó nosztalgiával így emlékezik: „Halottjaimat szemlélve a hűlő árnyékban, végül térjek be immár láthatatlanul még egyszer egy Loire-völgyi csirke- és pulitenyésztő magyar tanyára, viking hajónak is kivájható, négyszáz éves gerendái alá. Földszagért epedve báró Doblhoff Lily, a külpolitikai újságíró és Albrecht Dezső volt kalotaszegi képviselő vásárolta magának... Isten tudja, hány éven át ott adtunk találkát a római Szőnyi-Triznya házaspárnak, de egyszer jó alaposan megnézte a mikroszkopikus magyar felségterületet Illyés Gyula is” (aki az 1966-os Pen Klub rendezvényéről, New Yorkból hazatérve, Párizsban megszakítja útját, hogy Cs. Szabóval és A. D.-vel találkozhatson. Ekkor készültek azok a közös fényképfelvételek, melyek a Kolozsvári Társaság irodájában, a Csé-

sarokban láthatók – K-H. S.) [...] „halálukkal megállt a francia táj szívverése is. Hát lehetséges az, hogy Gientől a 16-os kilométerkő után nem hív be az útszéli vaskakas egy magyar tanyára? Olyan ez, mintha az ember hajtana, csak hajtana kocsijával a Beauce búzatermő, szabad síkságán, szokássá beidegzett számitással keresve az esedékes időponttól, a két tornyot a láthatáron, a legszentebb hajó lassan növekvő árbocait, s hiába keresné, hiába, nyomtalanul eltűnt a két-tornyú chartres-i székesegyház...”⁶

Valami hasonlót éreztem magam is 2012. február végén, már kora tavaszi arra jártamban, mert a „vaskakas”, a rogyanásra kész tanyaház megvan ugyan, de sem a rezgőnyárfa, sem a muskátlik, sem a pulik... Csak a két kolozsvári emléke remeg a levegőben, a gyönyörű Loire-völgyben.

Albrecht Dezső utóéletéből még egy fájdalmas észrevétel és elgondolkodtató jelenség. Forgathatjuk az 1991-ben (!) a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott s a Bethlen Gábor Könyvkiadó által kiadott kétkötetes, zöld *Hitel*-könyvet, melyet Záhony Éva válogatott és szerkesztett egybe, s látta el részletes, alapos bevezető tanulmánnyal s az öt szerkesztő életrajzával. És a belső borítón a következő olvashatjuk: „Tisztelettel és hálával a *Hitel* volt szerkesztőinek: Kéki Bélának, Makkai Lászlónak, Venczel Józsefnek és Vita Sándornak.” De nem Albrecht Dezsőnek is! Az ő neve hiányzik a megtisztelő felsorolásból még 1991-ben is! Miért?! Erre a kérdésre az MTA akkori elnöke, ma az USA-ban élő Berend T. Iván válaszolhatna!

Dávid Gyula az EME időszakos kiadványában 1992-ben *Az újra felfedezett Hitel* címmel recenzálja és méltatja Záhony Éva *Hitel*-antológiáját. És tanácshangsúllyal emlegeti-idézi az Erdélyben ma is időszerű, Albrecht Dezső által megfogalmazott történelmi tapasztalatot és figyelmeztetést: „Kisebbségi társadalom még a legszélsőbb individualizmus idején sem engedheti meg tagjainak sem az önző különállást, sem a külön csoportokra tagolódást!” S ez akár történelmi korparancsnak és politikai hitvallásnak is beillene!

JEGYZETEK

1. Vita Sándor: *Kedves Zsigmond!* (Levelek, 1935–1993). Kolozsvár, 2009, Kriterion, 23.
2. *Korunk* folyóirat 1973. júniusi száma. Kolozsvár (László Dezső: Az Erdélyi Fiatalokról), 923–926.
3. Gáll Ernő: *Levelek, 1949–2000*. Kolozsvár-Budapest, 2009, Korunk–Napvilág kiadó, 81.
4. Vita Sándor: *Önéletírás*. Kézirat.
5. Szőnyi Zsuzsa: *A Triznya-kocsmá*. Budapest, 2006, Kortárs, 81–82.
6. Cs. Szabó László: *Hűlő árnyékban*. Budapest, 2004, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 113–114.